

Er gefið of mikið blóð á Íslandi?

Þorbjörn Jónsson

sérfræðingur í ónæmisfræði og blóðgjafarfræði og formaður Læknafélags Íslands

thorbjor@landspitali.is

Víðast hvar í heiminum er vaxandi eftirspurn eftir blóðhlutum. Á sama tíma er víða minnkandi framboð. Þetta krefst þess dregið sé úr ónauðsynlegum blóðhlutagjöfum til sjúklinga. Í þessu tölublaði *Læknablaðsins* birtist athyglisverð grein um notkun blóðhluta á gjörgæsludeildum Landspítalans á árinu 2010.¹ Meginniðurstaða höfundar er að fækka megi umtalsvert blóðhlutagjöfum. Rannsókn Karls Erlings Oddasonar og samstarfsmanna leiddi í ljós að á gjörgæsludeildum Landspítala mætti líklega fækka rauðkornagjöfum um 6%, blóðvökgjöfum um 14% og blóðflöggjöfum um þriðjung.¹ Rannsóknin var afturskyggn en vonandi verður henni fylgt eftir síðar á framskyggnan hátt. Þær tölur sem greinarhöfundar nefna um mögulega ofnotkun blóðhluta eru svo háar að sú spurning hlýtur að vakna hvernig koma megi þessu máli í betra horf.

Blóðhlutagjöf má líkja við lyfjagjöf, jafnvel líffæragjöf, og mikilvægt er að ekki sé gripið til slíks nema full ástæða sé til. Í fyrsta lagi þarf að hafa í huga að hluti sjúklinga fær aukaverkanir, stundum alvarlegar og jafnvel lífshættulegar. Sumar rannsóknir benda þar að auki til þess að aðhaldssemi við gjöf á blóði geti haft hagstæð áhrif á afdrif ákveðinna sjúklingahópa.^{2,3} Í öðru lagi er blóð takmörkuð auðlind sem þarf að nýta á eins skynsamlegan hátt og unnt er. Og í þriðja lagi eru blóðhlutar dýrir í framleiðslu, þannig að ofnotkun hefur í för með sér umtalsverðan kostnað fyrir heilbrigðiskerfið.

Eins og fyrr var nefnt er blóð takmörkuð auðlind í samfélaginu og það er ekki útlit

fyrir að gerviblóð eða önnur lyf muni leysa það af hólmi á næstu árum eða áratugum. Í Blóðbankanum eru á ári hverju framleiddar um 20.000 einingar af blóði, þar af 15.000 af rauðkornapykkni, 2000-3000 blóðflögueiningar og álíka margar blóðvökva-einingar. Þrátt fyrir aukna þörf fyrir blóð hefur virkum blóðgjöfum fækkað undanfarnin ár. Með virkum blóðgjöfum er átt við þá sem koma oft og með reglulegu millibili í blóðbanka til að gefa blóð. Árið 2005 voru 7200 virkir blóðgjafar á Íslandi en árið 2012 voru þeir einungis 6500, þeim hafði fækkað um tæplega 10%. Blóðbankinn áætla nú að það þurfi um 1500 nýja virka blóðgjafa á Íslandi. Fækkun blóðgjafa er verulegt áhyggjuefni þegar þörf fyrir gjafablóð fer vaxandi vegna framfara í læknisfræði og fjölgunar aldraðra.⁴ Þar á ofan bætist að vegna öryggissjónarmiða eru sífellt meiri kröfur gerðar til heilbrigðis blóðgjafa. Undanfarnin 20 ár hefur Íslendingum fjölgað um 23% og meðaldur þjóðarinnar hefur hækkað umtalsvert. Einstaklingum í elstu aldurshópnum hefur fjölgað hlutfallslega mest og sú þróun mun væntanlega halda áfram um ófyrirsjáanlega framtíð. Það er því hætt við að ójafnvægi geti skapast milli söfnunar og notkunar blóðs ef ekki verður við brugðist.

Hvaða lærdóm getum við dregið og hvernig er hægt að bregðast við niðurstöðum þeirrar rannsóknar sem hér er til umræðu? Það vekur óneitanlega athygli við lestur greinarinnar að rauðkornapykkni var síður ofnotað en bæði blóðflögur og blóðvökvi. Með öðrum orðum, notkun rauðkornapykkni samrýmdist betur klínískum leiðbeiningum og viðmiðum en gjöf blóðvökva og blóðflagna. Það kann að einhverju leyti að stafa af því að nú eru 9 ár liðin frá því að klínískar leiðbeiningar um gjöf rauðkornapykkni voru fyrst gefnar út á íslensku á Landspítalanum en sambærilegar leiðbeiningar fyrir blóðvökva og blóðflögur komu ekki út fyrr en árið 2012.⁵ Skýrar, einfaldar og aðgengilegar íslenskar klínískar leiðbeiningar fyrir lækna eru því líklegar til að stuðla að góðum vinnubrögðum og aðhaldssemi við gjöf blóðhluta. Á Land-

spítala er nú verið að setja á stofn nefnd um blóðhlutanotkun. Hlutverk hennar verður meðal annars að fylgjast með blóðhlutanotkun, efla fræðslu og stuðla að bættum vinnubrögðum á þessu sviði. Sambærilegar nefndir hafa skilað góðu starfi víða erlendis og við hljótum að binda miklar vonir við starf hennar. Annað sem rannsókn Karls Erlings og félagar¹ leiddi í ljós var að á köflum var skráning ófullnægjandi. Til dæmis má nefna að við gjöf á blóðvökva virðast blóðstorkupróf ýmist ekki hafa verið gerð eða niðurstöður þeirra innan eðlilegra marka í samtals 14% tilvika. Það er allhá tala sem getur bent til að lækna þurfi á stundum að skerpa vinnubrögð sín.

Gjöf blóðhluta er ávallt á ábyrgð læknis og byggist á klínísku mati hans hverju sinni. Góðar aðgengilegar klínískar leiðbeiningar, bætt skráning á ábendingum blóðhlutagjafa og framskyggnar rannsóknir á notkun blóðhluta á Íslandi eru þættir sem stuðlað geta að bættri blóðhlutanotkun hér á landi. Og þar með að því að jafnvægi haldist milli söfnunar blóðs og notkunar í framtíðinni.

Heimildir

1. Oddason KE, Guðbjartsson T, Guðmundsson S, Kárason S, Hreinsson K, Sigurðsson GS. Má bæta notkun blóðhluta á gjörgæsludeildum? Samanburður við klínískar leiðbeiningar. *Læknablaðið* 2014; 100: 11-7.
2. Retter A, Wyncoll D, Pearse R, Carson D, McKechnie S, Stanworth S, et al. Guidelines on the management of anaemia and red cell transfusion in adult critically ill patients. *Br J Haematol* 2013; 160: 445-64.
3. Carson JL, Grossman BJ, Kleinman S, Timmouth AT, Marques MB, Fung MK, et al. Red blood cell transfusion: A clinical practice guideline from the AABB. *Ann Int Med* 2012; 157: 49-58.
4. Ali A, Auvinen M-K, Rautonen J. The ageing population poses a global challenge for blood services. *Transfusion* 2010; 50: 584-8.
5. Hreinsson K, Guðmundsson S, Steingrimsdóttir H, Birgisson G, Jóhannesson AJ. Klínískar leiðbeiningar um notkun blóðhluta á Landspítala. landspitali.is/library/Sameiginlegar-skrar/Gagnasafn/BRUNNURINN/Kliniskar-leidbeiningar/Bloodhlutar/clin_leid_notkun_bloodhluta_sept_2012.pdf – desember 2013.

Transfusion and blood collection in Iceland

Jónsson Th,
MD, PhD, Specialist in Immunology
and Transfusion Medicine